

EDİRNE BULGAR CEMAATİ VE POLONYA AZINLIK OKULU “POLAK MEKTEP”

FAHRİ TÜRK*

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda bütün cemaatler kendi dillerinde eğitim hakkına sahiptiler. Bu yüzden İstanbul, Selanik ve Edirne gibi şehirlerde yaşayan gayrimüslim azınlıklar kendi okullarını¹ açmışlardır. Rum, Ermeni ve Yahudi cemaatleri daha önceki yüzyıllarda Edirne'ye yerleşmiş olmalarına rağmen, Bulgarlar ilk olarak 19. yüzyılın ortalarından itibaren Edirne ve civarına yerleşerek büyük bir hızla cemaatleşmeye başlamışlardır. Söz konusu dönemde Doğu'da etkinliklerini artırmaya çalışan Katolik cemaatler Rumeli'ye dolayısı ile de Bulgarlara el atmışlardır. Katolikliğin Bulgarlar arasında hızla yayılmasında Fransızlar, Katolik Ermeniler ve Polonyalılar önemli bir rol oynamışlardır.

Özellikle Polonyalılar Edirne'de yaşayan Bulgarlar arasında Katolikliğin yayılmasında önemli bir rol oynamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan bir grup Polonyalı Resüleksiyonist 1862 yılında Edirne'ye gelerek halk arasında (Polak Mektep) olarak ünlenen meşhur Polonya Azınlık

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: ftuerk@web.de

¹ Osmanlı İmparatorluğu'ndaki azınlık ve yabancı okulları 19. yüzyıldan itibaren devletin bütünlüğü için tehlike arz etmeye başlamışlardır. Bazı azınlıklar eğitim ve öğretim faaliyetlerinin dışına çıkarak kendi amaçlarına uygun siyasal hedefler peşine düşmüşlerdir. Bu azınlıklar kapitülasyonlardan yararlanan Avrupa devletleriyle birlikte Türkler aleyhine çalışmışlardır. Söz konusu dönemde azınlık okullarının faaliyetleri; misyonerlik çalışmaları, azınlıkların merkezi otoriteye olan bağlılıklarını azaltma ve kendi kültürlerinin hakimiyetini sağlama üzerine yoğunlaşmıştır. (Bkz Mustafa Özodaşık, *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları*, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya 1999, s. 33-34, ayrıca bu konuda geniş bilgi için bkz. Nurettin Polvan, *Türkiye'de Yabancı Öğretim*, C. 1, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1952, Hidayet Vahapoğlu, *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, 2. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992 ve İlknur Polat Haydaroğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Ocak Yayınları, Ankara 1993) Türkiye'de yabancı okulların yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri Necmettin Tozlu' nun yazmış olduğu “Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar” adlı eserde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bu çalışma ABD'nin Türkiye'de kurmuş olduğu misyoner okulları özellikle de Robert Koleji hakkında önemli bilgiler içermektedir. (Bkz. Necmettin Tozlu, *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991.)

Okulu'nu kurmuşlardır. Bu okul, kurucularının Polonyalı olması nedeniyle bu adla anılmıştır. Okula sadece Katolik mezhebine geçmiş Bulgarların çocukları kabul edildiğinden bu okul Avrupa'da daha çok Katolik Bulgar Okulu olarak nam salmıştır. Nitekim *Edirne'nin Eğitim Tarihi* adlı eserde de bu okul Özel Bulgar Katolik Okulu olarak nitelendirilmektedir. Alman arşiv belgelerine göre de, Polonya Azınlık Okulu, Almanya ve Avusturya'da Bulgar- Alman Okulu olarak tanınmaktadır. Edirne eğitim tarihi üzerine yazılmış eserlerde Polonya Azınlık Okulu adı pek geçmemektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, yukarıda adı geçen Bulgar Katolik Okulu Polonya Azınlık Okulu'nun ta kendisidir.

Bu makalede ilkin 19. yüzyılın ortalarından Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Edirne'nin demografik yapısı üzerinde durulacaktır. Daha sonra 19. yüzyıl sonu itibarıyla Edirne'de gayrimüslim azınlıkların sahip oldukları okullar karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Polonya Azınlık Okulu'nun ortaya çıkışını tam olarak anlayabilmek için Edirne'de Bulgar Cemaati ve Katolik Bulgarlar üzerinde durulacaktır. Bu makalenin amacı Polonya Azınlık Okulu'nun tarihçesini aydınlatabilmektir.

19. Yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Edirne'nin Demografik Yapısı

Türkler Edirne'yi 1361 yılında aldıktan sonra şehrin nüfus yapısı izlenen devlet politikası ve savaşlar sonucunda kozmopolit bir duruma gelmiştir. Edirne'de Rumlar çok eskiden beri cemaatler halinde yaşamaktaydılar. Ermeniler Edirne'ye Türklerle birlikte yerleşmeye başlamışlardır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde Doğu Anadolu Ermenileri'nden zanaatkâr olanlar İstanbul ve Edirne'ye getirilerek bunlardan yararlanma yoluna gidilmiştir². Yahudilerin bu şehre toplu olarak yerleşmeleri ise II. Beyazıt devrinde İspanya ve Portekiz'den kovulan Yahudilerin Osmanlı İmparatorluğu'na kabul edilmesiyle başlamıştır³. Bu göçle gelen Yahudilerin birçoğu Selanik ve Edirne gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa topraklarına yerleşmişlerdir. Ayrıca Kanuni'nin Budin Seferi sonrası bir kısım Yahudi padişaha bu seferde sağladıkları kolaylık ve yardımlar nedeniyle Edirne'ye yerleştirilmişler ve vergi muafiyeti elde etmişlerdir. Aşağıda değinileceği gibi, Edirne dolayında yaşayan Bulgarlar buranın yer-

² Oral Onur, *Edirne Ermeni Kolonisi*, Trakya Ofset, Edirne 1998, s. 7.

³ Edirne Yahudileri hakkında geniş bilgi için bkz. Rifat N. Bali, "Edirne Yahudileri", *Edirne: Serhattaki Payitaht*, E. Nedret Işıl, M. Sabri Koz (Haz.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998 ve Oral Onur, *1492'den Günümüze Edirne Yahudi Cemaati*, Dinç Ofset Matbaacılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şirketi, İstanbul 2005.

li ahalisi olmayıp bu şehre 19. yüzyılda celepçilik ve çiftçilik yapmak için gelerek yerleşmişlerdir. Bulgarlar burada zamanla çoğalarak kendi cemaat okullarını kurmuşlardır⁴.

Tablo 1: Edirne Nüfusunun Etnik Dağılımı

Milletler	Yıllar			
	1858*	1882***	1911	1918
Türk/Müslüman	35.000	20.000	25.000	47.289
Rum	45.000	25.000	25.950	19.608
Ermeni	5.000	6.000	3.500	4.005
Yahudi	4.000	15.000	9.500	14.466
Bulgar	5.000	8.000	1.504	**2.324
Toplam	94.000	74.000	65.454	87.692

Kaynak: Evangelia Balta, "Edirne Rum Cemaati (20. yy. Ortası -1922)", *Edirne: Serhattaki Payitaht*, E. Nedret Işıl, M. Sabri Koz (Haz.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 231.

* Bu yıla ait veriler Yunanistan'ın Edirne Konsolosu K. Phoibos'un tahmini rakamlarıdır.

** Bulgarlara 1898'de okul yapmaları için verilen izin fermanına göre Edirne'de o zamanlar 623 hanede 2.715 kişi yaşamaktaydı.

*** Bu yıla ait rakamlar Fransa'nın Edirne Konsolosu Gustave Laffon'un Dışişleri Bakanı Leon Gambetta'ya yazmış olduğu 17 Ocak 1882 tarihli rapora dayanmaktadır. Sayılan beş etnik grubun haricinde 2.000 kadar Bohemyalı (Çingene) kaydedilmiştir. Yabancı veya Edirne'de doğmuş olanlar kategorisinde ise 40 kişi belirtilmektedir. Bu gruplar da 1882 yılında Edirne'nin nüfusuna katılacak olursa şehrin nüfusu toplam olarak 76.000 kişiye tekabül etmektedir. (CPC/Türkiye Edirne. 3 punto, A-4:1880-1887, 101-110, Balta, *a.g.e.*, s. 246.)

1858 yılında Edirne'de 35.000 Müslüman Türk yaşarken, şehirde yaşayan gayrimüslimlerin sayısı toplam olarak 59.000'dir. Yani bir başka ifadeyle gayrimüslimler Türklerin yaklaşık iki katına denk gelmektedir. 1882'ye gelindiğinde şehrin toplam nüfusunun 74.000'ne düştüğü görülmektedir. Bunun sadece 20.000'inin Müslüman olduğu göz önüne alınırsa, gayrimüslimler Müslümanların 2,5 katına yaklaşmaktadır. (Kırş. Tablo 1.) Bu durumun en önemli nedeni 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Türklerin Edirne'yi terk ederek Anadolu'ya göç etmeleridir. Edirne'nin Müslüman nüfusu Balkan savaşları öncesinde bölgedeki huzursuzlukların artması nedeniyle çok az artmıştır. Edirne'de Müslüman Türklerin nüfusu tarihte ilk

⁴ Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939, s. 318-19.

olarak 1918'de 47.289 kişiyle ilk sıraya yükselirken, gayrimüslimlerin toplam nüfusu 40.403 ile hemen hemen şehirdeki Müslümanların sayısına eşit durumdaydı. 1918'de Edirne'de Türklerin ve Yahudilerin nüfuslarının önemli oranda artmasının asıl nedeni, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında Türklerin bütün Rumeli topraklarını kaybetmesidir. Özellikle Balkanların kaybedilmesinden sonra Selanik'te yaşayan Yahudi Cemaati'nin büyük bir kısmı Edirne'ye yerleşmiştir.

Rumlar 1911 yılına kadar Edirne'de en kalabalık nüfusa sahip etnik grup olma özelliğini korumuştur. Ancak 1918'den sonra şehirde Müslüman Türklerden sonra ikinci sıraya yerleşmişlerdir. (Krş. Tablo 1.) Edirne'de Bulgarların 1858'te 5.000 olan nüfusu 1882'de 8.000'e yükselmiş ve 1911'e gelindiğinde ise hızlı bir düşüş göstererek 1.504'e gerilemiştir. Bunun temel nedeni 1908'de Bulgaristan'ın tam bağımsızlığını elde etmesidir. Edirne'nin Bulgar nüfusu 1858'de Ermenilere eşit, 1882'de bu etnik gruptan fazla 1911 ve 1918 yıllarında ise Ermenilerin nüfusundan daha azdır. (Krş. Tablo 1.) 1858'de Edirne'nin 94.000 olan toplam nüfusu peyderpey azalarak 1911'e gelindiğinde 65.454'e düşmüştür. Edirne nüfusunda 1918'de kayda değer hiçbir artış olmamıştır.

Edirne'de Gayrimüslimlere Ait Cemaat Okulları

Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi Edirne'de de gayrimüslimler millet sistemi gereği çocuklarını kendi kurmuş oldukları okullarda eğitmişlerdir. Bu okullar içerisinde Yahudilerin kurmuş oldukları Alliance okulları⁵ büyük bir üne kavuşmuştur. Nitekim Osmanlı

⁵ Mayıs 1860'da yılında Paris'te kurulan "Alliance Israelite Universelle" ilk uluslararası Yahudi örgütü olma özelliğini taşımaktaydı. Bu örgüt dünyadaki bütün Yahudilerin haklarını savunmak için ortaya çıkmıştır. Kurucularından J. Carvallo'nun belirttiğine göre Alyans'ın amacını şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Her yerde Yahudilerin ahlaki olarak ve eşitlikçi bir şekilde ilerlemesine yardımcı olmak,
- 2) Yahudi karşıtı hareketlerden etkilenen Yahudi kitlelere etkili şekilde yardım etmek,
- 3) Bu amaca hizmet edebilecek bütün yayınları desteklemek ve teşvik etmek.

Alyans'ın aktivitelerini ise üç başlık altında aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- 1) Diplomatik alan: Alyans'ın 1880'li yıllardan itibaren diplomatik aktivitelerinin merkezini Orta Doğu'daki Yahudi cemaati oluşturmuştur. Alyans diplomatik alanda zirveye Berlin Kongresi esnasında çıkmıştır. Bu Kongre'de özellikle Balkan Yahudileri'nin hakları için mücadele verilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ise Alyans'ı Versay Konferansı'nda Polonya, Macaristan ve Romanya Yahudileri lehine çalışırken görmekteyiz.
- 2) Göçmenlere Yardım: Alyans 1869'dan itibaren Rusya ve Romanya gibi ülkelerden gelen Yahudilere yardım elini uzatmıştır. Örneğin Yahudiler 1881'de Rusya'da yaşadıkları katliam sonrasında göçmek zorunda kaldıklarında Alyans bunlara diğer Yahudi organizasyonlarıyla birlikte insanî yardım yapmıştır.
- 3) Eğitim: Alyans, Balkanlar ve Orta Doğu'da 1890'lı yıllardan başlayarak eğitim alanında da kurduğu okullar yoluyla katkıda bulunmaya başlamıştır. Söz konusu okullar Fransızca

İmparatorluğu'nda ilk Alliance Okulu 1867'de Edirne ve Filistin'de kurulmuştur. Rum Cemaati'nin jimnaz okulları da buna benzer bir üne sahipti. Dört yıl boyunca bu okulda Fransızca ve Latince öğrenim gören öğrenciler Atina Üniversitesi'ne devam edebildikleri gibi diplomalarını Yunanistan'da onaylatmaları halinde de Paris'te öğrenim görebilme hakkına sahip oluyorlardı⁶.

Tablo 2: 1891/92 Edirne Vilayet Salnamelerine göre Azınlık Okulları'nın Karşılaştırması⁷

Milletler	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı		Toplam Öğrenci Sayısı	Nüfus*
		Erkek	Kız		
Rumlar	16	1.103	1.528	2631	28.953
Ermeniler	6	264	260	524	3.782
Yahudiler	7	1.100	730	1.830***	9.002
Bulgarlar	12**	339	347	686	9.806
Toplam	41	2.806	2.865	5.671	51.543

Kaynak: Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, Ender Bilar, *Edirne'nin Eğitim Tarihi İlk-Orta Öğretim 1361-2005*, Edirne Valiliği Yayınları, Edirne 2006.

eğitim yaptığı için Osmanlı İmparatorluğu'nda elit tabakanın çocukları da bu okullarda eğitim görmüşlerdir. Okul, Fransızca eğitim verdiği için bazı Yahudiler tarafından Fransız kültürünün etkisini perçinleyeceği için eleştirilmiştir. Ancak Alyans okullarının I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fas, İran, Lübnan Tunus ve Suriye gibi ülkelerde uzun yıllar varlıklarını sürdürdükleri dikkate alınırsa bu okulların asıl amacının söz konusu ülkelerin elit tabakasını etkilemek olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü amaçları Yahudi insanını yetiştirmek olsaydı, eğitim dili olarak Fransızca yerine İbranice seçilirdi. Alyans'ın kurduğu okul ağının hızlı gelişmesinde Baron Maurice de Hirsch'in yüklü miktarda yaptığı yardımların önemi de unutmamak gerekir. Baron'un yaptığı yardımların miktarı 1874'te 1 milyon altın Frank iken 1889 yılında on kat artarak 10 milyon altın Frank'a çıkmıştır. Alyans 1912 yılında sadece Türkiye'de 71 erkek okuluna ve 44 kız okuluna sahip bulunmaktaydı. Bunlardan 52'si Osmanlı'nın Avrupa topraklarında bulunurken diğer 63'ü imparatorluğun Asya topraklarında yer almaktaydı. (Fahri Türk, "Yahudi Devletinin Demografik Temelleri: Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı Devleti'nin Filistin Siyaseti", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 9, sayı 2, s. 97-98.) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Aron Rodrigue, *French Jews, Turkish Jews. The Alliance Israelite Universelle and the Politics of the Jewish Schooling in Turkey 1860-1925*, Indiana University Press, Bloomington 1990, yine aynı yazarın Aron Rodrigue, *Türk Yahudilerinin Batılılaşması "Alliance Okulları" 1860-1925*, Araç Yayınları, Ankara 1997 ve *Encyclopaedia Judaica* (1971), A-ANG, 2. Cilt, Kudüs, Keter Publishing, s. 648-54.

⁶ Ratip Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, Ender Bilar, *Edirne'nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005*, Edirne Valiliği Yayınları, Edirne 2006, s.160.

⁷ Edirne'de bu cemaatlere ait okulların dışında diğer Avrupalıların kurdukları yabancı okullar da vardır. Örneğin Avusturyalı Charité d'Agram rahibeleri Edirne'de St. Hélène adlı bir kız koleji (ortakul) kurmuşlardır.

*Nüfus verileri Edirne Kazası'na ait 1894-95 vilayet salnamelerine dayanmaktadır. Bu yılın verilerine göre Edirne'de Müslümanların nüfusu 55.073 olarak verilmiştir. Bundan başka şehirde 643 Katolik, 70 Protestan ve 4 Latin yaşamaktadır. Bunların hepsi birlikte hesaba katıldığında şehrin toplam nüfusu 107.333 olmaktadır. (Balta, *a.g.e.*, 240.)

** Bulgarların sahip olduğu bu 12 okuldan sadece bir tanesi Özel Katolik Okulu'dur. 1892'de toplam 113 öğrencisi olan bu okulun öğrencilerinin 87'si yatılı, 8'i gündüzlü ve 18'i de sanayi öğrencisidir. Edirne'deki Protestan Bulgar okullarında okul başına düşen öğrenci sayısının ortalama 52 olduğu dikkate alınacak olursa, Katolik Bulgar Okulu'nda diğer okullardan iki kat daha fazla öğrencinin öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır.

*** 1892'de Edirne'de bulunan yedi Yahudi okulunda okuyan 1.830 öğrencinin 694'ü Alliance Okulu'na devam etmekteydi. Bunlardan 452'si erkek 242'si de kız öğrencidir. Okul başına takriben 261 öğrenci düştüğü göz önünde bulundurulursa, Alliance Okulu'nun Edirne Yahudi Cemaati nezdindeki değeri ve yeri daha iyi anlaşılır. Okulun öğrenci sayısı 1885 senesi hariç tutulacak olursa sürekli bir artış göstermiştir. Bali'nin bildirdiğine göre Edirne Alliance Okulu'nda 1879'da 516, 1885'te 506, 1891'de 694, 1898'de 852 ve 1908'de 1657 öğrenci eğitim ve öğretim görmüştür. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Bali, *a.g.m.*, 217.)

Edirne'deki cemaat okulları içerisinde Rumlar toplam öğrenci sayısı bakımından 16 okulda 2.631 öğrenci ile başı çekerken, bunu 7 okulda 1.830 öğrenci ile Yahudiler, 12 okulda 686 öğrenci mevcutla Bulgarlar takip etmektedir. Son sırada ise altı okulda toplam 524 öğrenciyle Ermeniler gelmektedir. (Kırş. Tablo 2.) Cemaatlerin eğitim durumlarını sahip oldukları okul ve öğrenci sayısına bakarak açıklamaya çalışmak ilk bakışta yanıltıcı olmaktadır. Toplam öğrenci sayıları cemaatlerin nüfuslarına oranladığında daha net bir tablo ortaya çıkmaktadır. Rumlar okul ve öğrenci sayısı bakımından ilk sırada yer almalarına rağmen, nüfuslarına göre okula gidenlerin oranı % 9 ile Bulgarların hemen önünde gitmektedir. Bulgarlar şehirde 12 okulla başı çekmelerine karşılık, % 6,9'luk okula gitme oranıyla gayrimüslim cemaatler arasında en son sırada yer almaktadır. Yahudilerde okula gitme % 20,3 ile ilk sırada gelmektedir. Yani Yahudiler nüfuslarına göre diğer cemaatlere nazaran en yüksek eğitim seviyesine sahiptir. Yahudilerin hemen ardından %13,8 ile Ermeniler gelmektedir. Rumlar ve Bulgarlarda kız öğrencilerin sayısı daha fazla iken, Ermeni ve Yahudilerde erkek öğrenciler çoğunluktadır. Örneğin, Yahudilerde erkek öğrencilerin sayısı kızlardan 370 daha fazladır.

Katolikliğin Rumeli'de Bulgarlar Arasında Yayılması

1854'te Bulgar milliyetçiliği propagandası yapmak isteyen Dragan Tsankov adında bir Bulgar matbaa kurmak amacıyla İstanbul'a gelmiştir. Osmanlı makamlarından resmi izin alamayan Tsankov St. Benoit Kole-

ji⁸ içinde söz konusu matbaayı faaliyete geçirdikten beş ay sonra Katolik mezhebine geçmiştir. Haftalık Bulgariya Gazetesi'ni çıkarmaya başlayan Tsankov eski Bulgar Patrikhanesi'nin Rum Patrikhanesi'nce yok edilmek istendiği konusunu işlemeye başlar. Bu gazete İstanbul'da yaşayan Macar ve Polonyalı⁹ göçmenler tarafından da desteklenmiştir. Daha sonra Bulgarların Katolik mezhebine geçmelerini sağlamak için "Bulgar Birliği" komitesi kurulmuştur. Bu harekete mali yardım sağlamak isteyen komitenin içinde Bulgarlardan başka Polonyalı Adam Czartoryski de bulunmuştur. Esasen Katolik inancının Bulgarlar arasında yayılmasında Fransa, Katolik Ermeniler ve Polonyalılar büyük bir rol oynamışlardır. Ayrıca Fransa ve Katolik Ermeniler bu harekete büyük bir maddi destek vermişlerdir. Her şeyden önce İstanbul'da kurulan Katolik Kilisesi'nin yanında Bulgar çocukları için yatılı bir okul oluşturulmuştur. Dinî eğitimde gelecek vaat eden öğrenciler Roma, Krakov ve Beyrut gibi şehirlerde bulunan seminerlere gönderilerek eğitilmişlerdir. Lakin bunların büyük kısmı daha sonra yeniden Ortodoks-

⁸ St. Benoit Koleji'nin kuruluşu gelişimi ve Türk-Fransız ilişkilerinde oynadığı rol için bkz. Hasan B. Dilan, *La Mission du Lycée Saint-Benoit dans les Relations Turco-Françaises, L'Harmattan*, Paris 2003.

⁹ 1772'de Polonya parçalandıktan sonra Türkiye Polonyalı siyasi mültecilerin sığınağı haline gelmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye gelen bu kişiler 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda görev olarak Türkiye'nin Avrupalılaşmasında ve liberalleşmesinde önemli roller oynamışlardır. Polonya Kolonisi Prens Adam Czartoryski öncülüğünde İstanbul'da kurulmuştur. Bu husustaki anlaşma 1833'te Paris'te Türk Elçisi Namık Paşa ile Prens Adam Jerzy Czartoryski arasında imzalanmıştır. A. Czartoryski 1841'de İstanbul'da kendi imkanlarıyla bir Polonya Temsilciliği kurmuş ve başına Mihail Czajkowski'yi (Mehmet Sadık Paşa) getirmiştir. Bu şahıs daha sonra Kırım Savaşı'nda Birinci Kozak Alayı'nın komutanı olmuştur. 3 Mart 1842 yılında Lazarist rahipler Czartoryski'nin isteği üzerine İstanbul yakınlarında bir Polonya Tarım Kolonisi kurmuşlardır. 19 Mart 1842'de Adampol adı verilen koloni daha sonra Türkler tarafından Adamköy, Polenez Karyesi ve son olarak da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Polenezköy olarak adlandırılmıştır. Polenezköy'de yaşayan mültecilere 1894 yılında vatandaşlık hakkı verilmiştir. (Polenezköy Muhtarlığı Broşürü, İstanbul 2005) Polonyalıların Türkiye'ye iltica etmeleri daha sonraki yıllarda da sürüp gitmiştir. Polonyalılar Türkiye'de dost telakki edilmişlerdir. Hatta Polonyalılar Lübnanlılarla akrabalık bağları dahi meydana getirmişlerdir. Genel Vali Franko Paşa aslen bir Polonyalı'dır. (Martin Hartmann, *Der islamische Orient. Unpolitische Briefe aus der Türkei*, Orient Verlag, 3. Bd., Leipzig 1910, s. 77.) Polonya'dan Türkiye'ye iltica eden kişilerden birisi de 1849'da Fransa üzerinden İstanbul'a gelen meşhur Konstantin Borzecki'dir. Borzecki daha sonra Rusya'dan kurtulabilmek için Müslüman olarak Mustafa Celalettin adını almıştır. Askeri bir eğitim almamasına rağmen erkan-ı harp sınıfına dahil edilip yüzbaşı rütbesiyle orduda görev verilmiştir. Daha sonra Ömer Lütfü Paşa'nın kızıyla evlenen Borzecki tam bir Türk Müslüman aile meydana getirmiştir. Beyoğlu Alemleri ve Avrupa kolonileri ile irtibatta bulunmamıştır. Söz konusu dönemde Türk Ordusu'nda Borzecki'den başka çok sayıda Polonya asıllı yüksek subay görev yapmaktaydı. Bunlar arasında; Murat Paşa (Josef Bem), İskender Paşa (Antony Ilinsky), Muzaffer Paşa (Vladstlav), Rüstem Bey, Şahin Paşa (Felix Breanski), Mahmut Hamdi Paşa (Sigmund Fremd), Nihat Paşa (Severny Bielinsky), Arslan Paşa (Ludvig Bystzowski), Sefer Paşa (Vladstlav Koscielski), Mehmet Ali Paşa (Karol Defroi) ve Ömer Paşa (Michal Latos) sayılabilir. (Mahmut Çetin, *Boğazdaki Aşiret*, Edile, 3. Baskı, İstanbul 1998, s. 15-18.)

luğa geçmişlerdir. 1860'lardan itibaren Fransız ve Polonyalı misyonerler Bulgar bağımsızlık mücadelesini desteklemeye başlamışlardır. Polonyalıların bu desteği vermelerinin en önemli nedeni Bulgaristan'da Rus etkisini kırmak istemeleridir. Aşağıda görüleceği gibi, Polonya Azınlık Okulu'nun kurulması da aynı amaca hizmet etmek içindir. Bu amaçla Polonyalılar tarafından kurulmuş olan Katolik bir okuldur. Edirne'de Katolik Bulgarların örgütlenmesinde Peter Arabaciyski, Polonyalı Franz Malçinski ile birlikte çalışmıştır¹⁰.

Osmanlı Hükümeti'nin 11 Mart 1870 tarihinde yayınladığı bir fermanla Bulgar Eksarhanesi'ni¹¹ kurması ve 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Türklere ağır bir darbe vurması Bulgarlar arasında Katolikliğin itibarını önemli ölçüde sarsmıştır. Bunun üzerine daha önce Katolik olmuş Bulgarlar tekrar Ortodoksluğa geçmişlerdir. Katolikliğin Bulgarlar arasında yayılmasındaki başarısızlığın nedenlerinin başında hareketi kontrol eden Paris merkezli Polonyalıların Rus korkusunu öne çıkarmaları gelmektedir. Çünkü söz konusu korku Bulgarları gerçek bir dini inanca yönlendirmekten çok Rus karşıtlığına dayanan bir milliyetçiliğe yönlendirmiştir. Bu gelişmenin sorumluluğu M. Sadık Paşa'ya yüklenmiştir. Katolik Bulgarlar, Assompsiyonist¹² Resüeksiyonist¹³ ve Lazarist¹⁴ kongregasyonların¹⁵ himayesine girmişlerdir. Polonyalı Resüeksiyonistlerin başrahibi Kasciewich topluluğunu Doğu geleneğine yönlendirir. İşte Edirne'de Polonya Azınlık Okulu'nu kuran bu Resüeksiyonistlerdir¹⁶.

¹⁰ Elçin Macar, *İstanbul'un Yok Olmuş İki Cemaati. Doğu Ritli Katolik Rumlar ve Bulgarlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 96-110.

¹¹ Osmanlı İmparatorluğu'nda Ortodoks Bulgar Kilisesi'ne verilen addır.

¹² Bu Katolik kongregasyonu Emmanuel d'Alzon adlı bir rahip tarafından 1843 yılında Fransa'nın Nîmes şehrinde kurulmuştur. Assompsiyonistler kendilerini kimsesiz ve sähipsiz çocukların eğitimine adanmışlar ve bu amaca hizmet etmek için okullar kurmuşlardır. En önemlisi de Doğu'ya misyoner olarak gitmişlerdir. 1900 yılında Fransız Hükümeti'nin bu kongregasyonu yasaklaması üzerine bu tarikatın üyeleri Fransa dışına çıkarak faaliyet alanlarını başka bölgelere kaydırmışlardır. Böylece Katolik inancını Doğu Hıristiyanları arasında yaymak için o zamanlar Türk hakimiyetinde bulunan Balkanlara gelerek faaliyetlere başlamışlardır. Assompsiyonistler Ortodoks Bulgarları Katolik yapmak amacıyla 1862'de Türkiye'ye geldiklerinde merkezlerini Edirne ve Karaağaç'a kurmuşlardır. (Daha geniş bilgi için bkz. <http://www.newadvent.org/cathen/b.htm>)

¹³ Latince "Resurrectionisten Patres" olarak ifade edilen bu kavramın Türkçe karşılığı "Yeniden Dirilişçi Katolik Papazlar" dır.

¹⁴ Vinzenz von Paul tarafından fakirlere yardım amacıyla 1625'te Paris'te kurulmuş olan Katolik bir rahip tarikatıdır. (Daha geniş bilgi için bkz. <http://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm>)

¹⁵ Katolik Kilisesi'nde bir tarikata mensup ruhaniler topluluğuna verilen addır.

¹⁶ Macar, *a.g.e.*, s. 112-13.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk Bulgar okulu 1835'te Burgaz'da, 1839'da Selanik'te ve bu tarihten bir yıl sonra da İstanbul'da açılmıştır. İşte Bulgarlar Osmanlı İmparatorluğu'nda bir cemaat olarak ağırlıklarını da tam bu dönemde hissettirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda Polonyalıların Edirne'de kurmuş oldukları Polonya Azınlık Okulu nam-ı diğer Katolik Bulgar Okulu önemli bir rol oynamıştır. Bağımsız bir Bulgar Kilisesi kurma girişimleri Rumeli'de Bulgar okullarının yayılmasıyla el ele gitmiştir. Bu girişimlere özellikle Bulgar din adamları ve aydınlar öncülük etmişlerdir¹⁷. Bulgarların Edirne'de okul kurma faaliyetleri Birinci Balkan Savaşı'ndan sonra da devam etmiştir. Bu tarihten sonra Bulgar milliyetçileri Edirne'de eğitim faaliyetlerine özel bir ilgi duymaya başlamışlardır. Nitekim, Bulgar milliyetçilerinden Dr. Pethar Beron 1912'de Edirne'de bir Bulgar İlkokulu'nun yapımını finanse etmiştir¹⁸.

Edirne Bulgar Cemaati

Bulgarlar Edirne'de daha çok Kıyık gibi kenar mahallelerde yaşamaktaydılar. Yani şehrin merkezinde Bulgar nüfusu neredeyse yok denecek kadar azdı. Örneğin 1911'de Edirne merkezde sadece 300 Bulgar yaşarken, şehrin kenar mahallelerinde 1.204 Bulgar ikamet etmekteydi¹⁹. Edirne vilayetine²⁰ Bulgarların yerleşmesi üç şekilde meydana gelmiştir: Birincisi Edirne ve De-deağaç gibi büyük şehir merkezlerinde cemaatler kurmak amacıyla Bulgar kolonileri oluşturulmuştur. İkincisi kırsal bölgelerde okullar kurulmuştur. Üçüncüsü Bulgar Prenslığı'ndan gelen tarım işçilerinin çiftliklere yerleştirilmesi suretiyle olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu zayıf olan milleti güçlü olana karşı koruma ilkesiyle hareket ettiğinden, Trakya'daki Bulgar girişimlerine hoşgörüyle yaklaşmıştır. Önceleri sayıları az olduğu için kendilerine ait özel bir semtte oturamayan Bulgarlar 1875 yılında Kirişhane ve Kıyık'a yerleşmişlerdir. Sahip oldukları iki kilise de bu semtlerde bulunmaktaydı²¹.

19. yüzyılın son çeyreğinde Rumeli bölgesinde Slav dili konuşan halkların büyük bir kısmını yanlarına çekmeyi başarabilen Bulgarlar Edirne Vilayeti'nde toplam 123 okul açarak faaliyete sokmuşlardır. Bulgarların

¹⁷ Macar, *a.g.e.*, s. 94.

¹⁸ Ayhan Tunca, *Edirne İçin Notlar ve Edirne'de Tarih Kültür İnanç Turu*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2006, s. 76.

¹⁹ Balta, a. g. m., s. 231.

²⁰ Edirne Vilayeti söz konusu dönemde Dimetoka, Ortaköy, Cisri Mustafa Paşa, Kırkkilise (Kırklareli), Lüleburgaz, Babaeski, Üsküp, İskeçe, Tekfurdağı (Tekirdağ) ve Keşan bölgelerini kapsamaktaydı.

²¹ Balta, a. g. m., 232.

Rumeli'de nüfuz kurma faaliyetlerine sıfırdan başladıkları göz önüne alındığında bu hiç de küçümsenemeyecek bir başarıdır. Bu etnik grubun eğitim politikası Bulgarcanın etkinlik alanını genişletmeye dayanmaktaydı. Bulgarlar bunu gerçekleştirmek için Makedonya ve Trakya kırsalında Slavca konuşulan bölgelerde karşılıksız eğitim veren ilkokullar kurmuşlardır. Bu bağlamda öncelik kız okulları, çocuk bahçeleri ve halk kantinleri açılmasına verilmiştir. Çünkü bu okullar her şeyden önce Bulgarcanın kadınlar ve çocuklar arasında yayılmasına yol açmıştır²².

Polonya Azınlık Okulu

Polonyalı Resüresiyonistler 1862'de Edirne'de Katolik Bulgar Okulu'nu kurmuşlardır. Polonya Azınlık Okulu'nun²³ kurucuları Rusya'dan kovulan Yanski, Kaysiewicz, Semeneno, Yelowicki, Kalinska, Kaczanowski, Zbyszewski, Procwlocki, Grabowski, Bakanowski, Pawlicki, Wronowski, Kobrzynski ve Smolikowski'dir. Bu yüzden bu okul kuruluşunu müteakiben bütün Edirne'de Polonya Azınlık Okulu (Polak Mektep) olarak tanınmıştır. Diğer yandan aynı okul Almanya ve Avusturya'da da "Bulgar-Alman Okulu" olarak tanınmıştır. 1867 yılında Kale'ye taşınan okulun bir bölümü 1874'e gelindiğinde seminer şekline getirilmiştir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda kapanan okul, 1882-83 yılında tekrar açılmıştır²⁴. Bu tarihten tam on yıl sonra yani 1893'te okul aynı yerde yeniden inşa edilmiştir. Polonya Azınlık Okulu Edirne'de başka okulların yapımını da teşvik edici bir rol oynamıştır. Örneğin, zamanın Edirne Tabur Komutanı Binbaşı Rafet Bey Meşrutiyetin ilanından sonra günümüzde Ticaret Lisesi olarak kullanılan binayı Polonya Azınlık Okulu'na karşılık olmak üzere yaptırmıştır²⁵.

Balkan Savaşı'nda hastane olarak kullanılan Polonya Azınlık Okulu'na 1914 yılında İttihat ve Terakki yönetimi el koymuştur. Okula ait kilise ve

²² Balta, a. g. m., 237-38.

²³ Bu okulun yerinde günümüzde Birinci Murat Lisesi eğitim vermektedir. Bu satırların yazarı 23 Temmuz 2008 tarihinde söz konusu okulun kütüphanesini ziyaret etmiş ancak Birinci Murat Lisesi'nin tarihiyle ilgili hiçbir bilgiye rastlayamamıştır. Okulun tarihçesinin anlatıldığı tablodaki kısa bilgiler Ayhan Tunca'nın *Edirne İçin Notlar ve Edirne'de Tarih Kültür İnanç Turu* adlı kitabınının 76. sayfasındaki bilgilerle bire bir örtüşmektedir. Birinci Murat Lisesi Müdür Yardımcısı Fahrettin Köse Resüresiyonistlerin torunlarının Temmuz 2008'de okullarını ve bu okulun bahçesinde bulunan eski Katolik Kilisesi'ni ziyaret ettiklerini bu satırların yazarına belirtmiştir.

²⁴ Macar, a. g. e., s. 117.

²⁵ Gökçe Kazancıgil, a. g. e., 271; N. Güngör Kısaparmak, *Milli Eğitim Cephesiyle Edirne*, Turan Matbaası, Elazığ 1968, s. 22.

matbaa da kapatılmıştır²⁶. Polonya Azınlık Okulu'nun yerinde 1915-16 senesinde zamanın Milli Eğitim Müdürü Servet Bey'in öncülüğünde Edirne'de ilk "Kız Öğretmen Okulu" açılmıştır²⁷. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar açılan okul 1918 ilâ 1927 yılları arasında ikinci kez Polonya Azınlık Okulu olarak hizmet vermiştir. Edirne'de Resüleksiyonistlerin varlığı 1928 yılında sona ermiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi, Polonya Azınlık Okulu'nun Birinci Dünya Savaşı ile birlikte kapatılması üzerine, Erzberger bu okulun tekrar açılması için Enver Paşa'ya bir mektup yazmış ve okulun açılmasının Almanya ve Avusturya'da büyük bir sevinç uyandıracakını dile getirmiştir. Erzberger, okulun öğretmenlerinin tamamının Polonyalı olması nedeniyle okulun tekrar açılmasının Osmanlı İmparatorluğu açısından bir sorun teşkil etmeyeceğini vurgulamıştır²⁸.

Polonya Azınlık Okulu diğer Avrupa devletlerinde ise "Katolik Bulgar Okulu" olarak nam salmıştır. Edirne'deki bütün Katolikler bu okulda eğitim görmüşlerdir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda bu okulun sahibi Resüleksiyonist Polonyalılar binlerce yaralı Müslüman Türk askerini tedavi etmişler ve evlerinde barındırmışlardır. Bu feragat ve yardımseverliklerinden dolayı II. Abdülhamid tarafından madalya ile taltif edilmişlerdir. Erzberger mektubunun sonunda Birinci Dünya Savaşı'nda Polonyalıların evsiz barksız kaldıklarını, aç ve perişan olduklarını da dile getirmiştir²⁹.

Michel Mirov'un verdiği bilgilere göre Polonyalı Resüleksiyonistler bu okulu Bulgaristan'da Rus etkisini ve nüfuzunu kırmak için kurmuşlardır. Çünkü Polonyalılar biliyorlardı ki, Ruslar Türkleri boyunduruk altına alabilmek için Bulgarları araç olarak kullanmaktaydılar. Polonyalıların bu okulu kurmak için Edirne'yi merkez olarak seçmeleri tesadüf değildi. Çünkü bu şehirde Ruslara karşı çalışmak daha kolaydı. Polonyalılar Rus esareti altında yaşamının zorluklarını çok iyi bilmekteydiler. M. Mirov bu bağlamda Polonyalı Resüleksiyonistlerin amaçlarına ulaştıklarını ifade etmektedir. Polonya Azınlık Okulu'ndan mezun olan öğrencilerin bazıları Bulgar

²⁶ http://edirne.meb.gov.tr/egitim_kurumlari_tanitici_bilgiler/143055.htm.

²⁷ Gökçe Kazancıgil, *a. g. e.*, s. 249.

²⁸ Katolik Bulgar Başpiskoposu Michel Mirov'dan milli eğitim, adalet ve dış işleri bakanlıklarına, 17 Temmuz 1916 İstanbul, PA AA Konstantinopol 344, No. 262, Cilt. 2.

²⁹ Michel Erzberger'den Enver Paşa'ya, 5 Ekim 1916 Berlin, PA AA Konstantinopol 344, No.262, Cilt. 2.

Meclisi'nde (Sobranje) milletvekili olurken, bir kısmı da devlet kademelerinde yüksek memur veya konsolos olmuşlardır. Örneğin söz konusu dönemde Bulgaristan'ın Viyana Büyükelçisi Polonya Azınlık Okulu'nu bitiren öğrencilerden biriydi.

Mirov, Polonya Azınlık Okulu'nu bitiren öğrencilerin Rusya'nın amansız düşmanı, Türkiye'nin ise sadık dostu olduğunu vurgulamaktadır. Bu öğrenciler kendilerini Resürekسیونist papazlar diye adlandıran idealist Polonyalılar tarafından yetiştirilmiştir. Bu okullarda yetiştirilen öğrenciler Bulgaristan'ın Rusya'ya yabancılaşmasında ve hatta Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye ile Bulgaristan'ın ittifak yapmasında önemli bir rol oynamışlardır. Mirov'a göre sadece bu sebep dahi Resürekسیونistlerin okullarının tekrar açılması için yeterli bir sebeptir. Mirov, Edirne Valiliği'nin Resürekسیونistlerin amacını ve 1862'den beri Osmanlı İmparatorluğu için yaptıklarının değerini anlamadığını şayet bunu anlasaydı Resürekسیونistlere eziyet etmeyeceğini söylemektedir. Bu insanlar ne Polonya ve Bulgaristan'a ne de Türkiye'ye karşı bir kötülükte bulunmuşlardır. Mirov bu mektubunda Enver Paşa'ya kendisi de dahil bütün Polonya Azınlık Okulu öğrencilerinin ve çalışanlarının Türkiye'nin en sadık dostu olduklarını ve bu ülkeyi kendi anavatanları gibi sevdiklerini ifade etmiştir. Mirov, mektubunun sonunda Enver Paşa'ya dürüst ve sadık Polonyalıların gözyaşlarını dindirebileceğini, bunu yaptığı takdirde ise Bulgarların ve Polonyalıların sempatisini kazanabileceğini dile getirmektedir. Mirov Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün yabancı okullar kapatılsa dahi sadece bir tane olan Katolik Bulgar Okulu'nun açık tutulması gerektiğini ifade etmiştir. Mirov'a göre bu okulun Türkiye, Polonya ve Bulgaristan yararına çalışabilmesi için açık tutulması gerekmektedir³⁰.

Resürekسیونist Papazlar

Fransa'nın Edirne Konsolosu Laffon'a göre Resürekسیونistlerin arasında sadece bir tane Fransız misyoner bulunmaktadır. Bu kongregasyonun gerisi Polonyalılardan oluşmaktadır. Resürekسیونistler okullarında Bulgarca öğretmektedirler. İşte bu nedenledir ki, Katolik Bulgar Okulu olarak tanınmışlardır. Laffon'un bildirdiğine göre Resürekسیونistler Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan maddi yardım almaktadırlar. Bu yüzden

³⁰ Katolik Bulgar Başpiskoposu Michel Mirov'dan milli eğitim, adalet ve dış işleri bakanlıklarına, 17 Temmuz 1916, İstanbul, PA AA Konstantinopel 344, No. 262, Cilt. 2.

Fransız diplomatlar Resürekسیونistlerin desteklenmesine fazla sıcak bakmamaktadırlar³¹. Laffon'un 10 Ekim 1882 tarihli raporuna göre, Thomas Brzeska'nın idaresindeki Resürekسیونistler 100 öğrencisi ve bir matbaası olan bir seminere sahiptirler. Fransız Konsolosuna göre burada öğretilen Fransızcanın hem kalitesi düşük hem de saat sayısı yetersizdir. Resürekسیونistler Fransa'dan yıllık 2-3 bin Frank yardım almışlardır³².

Resürekسیونistlerin başrahibi Peter Semenenko, 1882'de göreve başladıktan sonra Fransız Konsolos Laffon'dan daha fazla para ve personel yardımını istemiş o da bunun sadece Fransa yararına çalışmalarıyla mümkün olacağını söylemiştir. Laffon Resürekسیونistlerin yıllık ödeneklerinin 4 bin Franka çıkarılmasını talep ettiği halde verilen meblağda bir artış olmamıştır. Bunun üzerine Resürekسیونistler Bulgarlara cazip gelecek bir yol aramış ve okullarında Doğu ritini uygulamaya başlamışlardır. 1883'te göreve başlayan başrahip Przivalski Paris'e giderek ödeneklerinin artırılmasını talep etmiştir. Ancak yıllık ödenek bu isteğin aksine bin Franka düşürülmüştür. 1887'de Bulgaristan Prensiği'ne Rusya'nın adayı Mingelski yerine Avusturya'nın adayı Ferdinand'ın seçilmesi Resürekسیونistlerin Edirne'deki konumlarını oldukça güçlendirmiştir³³.

Sonuç

Bulgarlar Rumeli'ye yerleştikten sonra Slavlara karşı mücadeleye başlamışlardır. Bir diğer ifadeyle Slavcaya karşı Bulgarcanın etkinliğini artırmak için savaşmışlardır. Bu bağlamda Bulgarlar Edirne Vilayeti'nde 123 tane okul kurmuşlardır. Yahudiler ve Ermeniler Türklerin Edirne'yi almasıyla birlikte bu şehre yerleşmeye başlamışlar, buna karşılık Bulgarlar ancak 19. yüzyılın ortalarından itibaren şehirde bir cemaat olarak varlıklarını hissettirmişlerdir. Bulgarlar Edirne'ye yerleştikten sonra tıpkı şehirdeki diğer cemaatlerin yaptığı gibi kendi okullarını kurmaya başlamışlardır. Bulgarlar Tablo 1.'de gösterildiği gibi değişik dönemlerde Edirne'de nüfus olarak ya üçüncü ya da dördüncü sıralarda yer almışlardır. Edirne'de bulunan cemaat okullarına giden öğrenci sayısı bu grupların nüfuslarına oranlandığında Bulgarların % 6,9'la en son sırada geldiği görülmektedir.

³¹ Macar, *a. g. e.*, s. 119.

³² Macar, *a. g. e.*, s. 121.

³³ Macar, *a. g. e.*, s. 121-22.

Edirne’de kurulan Bulgar okulları içerisinde 1862 yılında kurulan Polonya Azınlık Okulu’nun ayrı bir yeri vardır. Çünkü bu okul Rusya’dan kovulan Polonyalı mülteciler tarafından “Katolik Bulgar Okulu” olarak kurulmuş ve Rus Ortodoksluğu’na karşı yapılan mücadelenin ana üssü durumuna gelmiştir. Görüldüğü gibi Polonyalılardaki Rus karşıtlığı o kadar ileri gitmiştir ki M. Czajkowski 1853’te Kırım Savaşı’nda özel Kozak birliklerinin başında Türklerin yanında Ruslara karşı savaşmıştır. Polonya Azınlık Okulu’nun kurucusu Katolik papazlar 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Türk yaralılarına bakıp barındırdıkları için II. Abdülhamit tarafından madalya ile ödüllendirilmişlerdir. Polonya Azınlık Okulu’nu bitiren kişilerden bazıları daha sonraları Bulgaristan’da milletvekili, diplomat vb. olmuşlardır.

Katolikliğin Assompsiyonist, Resüreksiyonist ve Lazarist kongregasyonlar tarafından yayılması da Bulgarlar arasında Polonyalıların etkisini artırmıştır. Polonya Azınlık Okulu Resüreksiyonistler tarafından kurulmuş ve aşırı bir Rus aleyhtarlığını temel aldığından Bulgarlar arasında Katolik inancından ziyade Bulgar milliyetçiliğinin kökleşmesine neden olmuştur. Bu durumdan M. Czajkowski sorumlu tutulmuştur. Polonyalılardan başka Fransa ve Katolik Ermeniler de Bulgarlar arasında Katolikliğin yayılmasına katkı yapmışlardır. Rumeli’de okulların yaygınlaşmasında esasında dini amaçla kurulan misyoner okullarının önemli bir etkisi olmuştur.

Polonya Azınlık Okulu, öğrenime Katolik Bulgar öğrenciler kabul edildiğinden dolayı Avrupa’da Katolik Bulgar Okulu, öğretmenlerinin Polonya asıllı Resüreksiyonistler olması nedeniyle Polonya Azınlık Okulu, okulda Almancanın da yabancı dil olarak öğretilmesinden dolayı da Bulgar-Alman Okulu olarak tanınmıştır. Sonuçta bu nitelendirmelerin hepsi Polonya Azınlık Okulu (Polak Mektep) kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri**

Bulgarisches Katholisches Erzbistum 17 Juli 1916, Alman Dış İşleri Bakanlığı Arşivi (PA AA) Konstantinopel 344, No. 262, Cilt 2.

Erzberger an Enver Pascha, 5 Oktober 1916; PA AA Konstantinopel 344, No.262, Cilt 2.

Literatür

Bali, Rifat N., "Edirne Yahudileri", *Edirne: Serhattaki Payitaht*, E. Nedret Işıl, M. Sabri Koz (Haz.) (1998), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Balta, Evangelia, "Edirne Rum Cemaati (20. yy. Ortası-1922)", *Edirne: Serhattaki Payitaht*, E. Nedret Işıl, M. Sabri Koz (Haz.) (1998), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Çetin, Mahmut (1998), *Boğaz'daki Aşiret*, Edille 3. Baskı, İstanbul.

Dilan, Hasan B. (2003), *La Mission du Lycée Saint-Benoit dans les Relations Turco-Françaises*, L'Harmattan, Paris.

Encyclopaedia Judaica (1971), A-ANG, 2. Cilt, Kudüs, Keter Publishing, s. 648-54.

Hartmann, Martin (1910), *Der Islamische Orient. Unpolitische Briefe aus der Türkei*, Orient Verlag, 3. Bd., Leipzig.

Haydaroglu, Polat İlknur (1993), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar*, Ocak Yayınları, Ankara.

Kazancıgil, Ratip-Gökçe, Nilüfer-Bilar, Ender (2006), *Edirne'nin Eğitim Tarihi (İlk-Orta Öğretim) 1361-2005*, Edirne Valiliği Yayınları, Edirne.

Kısaparmak, Necip Güngör (1968), *Milli Eğitim Cephesiyle Edirne*, Turan Matbaası, Elazığ.

Macar, Elçin (2002), *İstanbul'un Yok Olmuş İki Cemaati. Doğu Ritli Katolik Rumlar ve Bulgarlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Onur, Oral (1998), *Edirne Ermeni Kolonisi*, Trakya Ofset, Edirne.

Onur, Oral (2005), *1492'den Günümüze Edirne Yahudi Cemaati*, Dinç Ofset Matbaacılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şirketi İstanbul.

Özodaşık, Mustafa (1999), *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Peremeci, Osman Nuri (1939), *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul.

Polonezköy Muhtarlığı Broşürü, İstanbul 2005.

Polvan, Nurettin (1952), *Türkiye'de Yabancı Öğretim*, C. 1, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Rodrigue, Aron (1990), *French Jews, Turkish Jews. The Alliance Israelite Universelle and the Politics of the Jewish Schooling in Turkey 1860-1925*, Indiana University Press, Bloomington.

- Rodrigue, Aron (1997), *Türk Yahudilerinin Batılılaşması "Alliance Okulları" 1860-1925*, Araç Yayınları, Ankara.
- Tozlu, Necmettin (1991), *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Tunca, Ayhan (2006), *Edirne için Notlar ve Edirne'de Tarih Kültür İnanç Turu*, İnkilap Kitapevi, İstanbul.
- Türk, Fahri (2007), "Yahudi Devleti'nin Demografik Temelleri: Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı Devleti'nin Filistin Siyaseti", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 9, sayı 2, s. 69-104.
- Vahapoğlu, Hidayet (1992), *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, 2. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

İnternet

http://edirne.meb.gov.tr/egitim_kurumlari_tanitici_bilgiler/143055.htm (07.07.2008).

<http://www.newadvent.org/cathen/b.htm> (22.07.2008).

<http://www.newadvent.org/cathen/10357a.htm>(22.07.2008).